

Osoba od povjerenja u Zakonu Republike Hrvatske

Carti, Dajana; Lovrović, Dragan; Lončarek, Karmen

Source / Izvornik: **Liječničke novine, 2020, 88 - 89**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:650292>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

Osoba od povjerenja u Zakonu Republike Hrvatske

Marta Dajana Carti¹
 Dragan Lovrović¹
 Karmen Lončarek¹

¹Zavod za palijativnu medicinu KBC-a Rijeka
 loncarek.karmen@gmail.com

Informirani pristanak temelj je terapijskog saveza između liječnika i pacijenta. No, ponekad pacijent ne može ostvariti terapijski savez jer nije kadar samostalno donositi odluke o svom životu i zdravlju - primjerice, u trajnom vegetativnom stanju, nesvjesnim stanjima kod teških trauma ili u terminalnoj fazi nekih bolesti, te u nekim duševnim bolestima koje utječu na sposobnost davanja suglasnosti za medicinske postupke, kao što je shizofrenija.

U takvim se prilikama liječnici često nalaze u nezahvalnom položaju u kojemu odluke za pacijenta donose osobe o kojima liječnici ne znaju dovoljno, nije im poznat njihov odnos s pacijentom i ne mogu biti sigurni jesu li odluke koje oni donose u skladu s pacijentovim stvarnim željama. To se često događa, primjerice, u uvjetima kad se medicinsko dobro za pacijenta ne podudara s odlukom osobe koja umjesto njega odlučuje i tvrdi da bi upravo suprotno od toga bila želja i volja pacijenta kad bi on sam mogao odlučivati.

Neka od tih stanja regulirana su Zakonom o zaštiti prava pacijenata, a u nekim zapadnim zakonodavstvima postoji tzv. biološki testament. U hrvatskom zakonodavstvu postoji institut *osobe od povjerenja* u Zakonu o zaštiti osoba s dušev-

nim smetnjama i jedan je od načina kako preduhitriti opisane teškoće, kako za pacijente tako i za liječnike. Kroz kliničku praksu naše ustanove uvidjeli smo kako je institut osobe od povjerenja uistinu koristan i da bi trebalo poticati imenovanje osoba od povjerenja za pacijente kojima je dijagnosticirana duševna smetnja, a koja po procjeni psihijatra može dovesti do kliničke slike u kojoj pacijent ne može više samostalno donositi odluke ni onda kad je pri svijesti, ali umanjenih mogućnosti racionalnog rasuđivanja.

Isto tako smatramo da bi se ovaj institut *osobe od povjerenja* mogao uz određene prilagodbe definirati i Zakonom o zaštiti prava pacijenata jer, kako smo na početku napisali, nemogućnost izražavanja vlastite volje i iskazivanja suglasnosti ili odbijanje informiranog pristanka na medicinske zahtjeve nije isključivo problem kod osoba s duševnim smetnjama, nego je čest i kod drugih teških stanja ili ozljeda. Biološki testament ili unaprijed dane smjernice jesu jedno od mogućih rješenja ovog pitanja, međutim, u njihovoj kritici stoji da često mogu biti zastarjele, neodređene i nekorisne za sve one moguće medicinske slučajeve koje u njima nisu predviđene. Osoba od povjerenja je dakle osoba koja je pacijentu bliska (iako ne treba biti s njim u rodu), kojoj je on iskazao povjerenje i za koju vjeruje da će u konkretnom slučaju sa svih informacijama o stanju pacijenta za njega donijeti najispravniju odluku.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama definira *osobu od povjerenja* kao osobu ovlaštenu za davanje ili uskratu pristanka na određene medicinske postupke umjesto osobe koja ju je na to ovlastila obvezujućom izjavom.¹ Iako je definiran zakonom, institut *osobe od povjerenja* nije dovoljno iskorišten u praksi kod traženja pristanka za medicinske postupke s osobama koje imaju duševne smetnje. Iz tog razloga najčešće se pokreće postupak lišavanja poslovne sposobnosti osobe i dodjele skrbnika od Centra za socijalnu skrb. Međutim, ovaj postupak traje dugo i samim time nije u interesu pacijenata s duševnim smetnjama.

1. Tko je osoba od povjerenja?

Za osobu od povjerenja može se imenovati osoba koja je navršila osamnaest godina života i koja nije lišena poslovne sposobnosti za donošenje odluka o medicinskim postupcima.² Osoba od povjerenja je bilo koja osoba koja udovoljava gore propisanim zakonskim odredbama i koju osoba s duševnim smetnjama odabere (u koju ima povjerenja), pod uvjetom da dotična pristane na ovo imenovanje.

2. Na koji način se imenuje osoba od povjerenja?

Osoba od povjerenja imenuje se javnobilježničkim aktom. Ova obvezujuća izjava ima prednost pred odlukama zakonskoga zastupnika.³ Subjekti ovoga javnobilježničkog akta (davatelj i osoba od povjerenja) ovlašteni su u svakom trenutku opozvati ovu izjavu sastavljanjem opoziva imenovanja, ponovno u obliku javnobilježničkog akta.⁴

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama definira osobu od povjerenja kao osobu ovlaštenu za davanje ili uskratu pristanka na određene medicinske postupke umjesto osobe koja ju je na to ovlastila obvezujućom izjavom. Iako je definiran zakonom, institut osobe od povjerenja nije dovoljno iskorišten u praksi kod traženja pristanka za medicinske postupke s osobama koje imaju duševne smetnje. Iz tog razloga najčešće se pokreće postupak lišavanja poslovne sposobnosti osobe i dodjele skrbnika od Centra za socijalnu skrb. Međutim, ovaj postupak traje dugo i samim time nije u interesu pacijenata s duševnim smetnjama.

3. Koje su ovlasti osobe od povjerenja?

Osoba od povjerenja ima sljedeće ovlasti propisane zakonom⁵.

- Umjesto pacijenta (osobe s duševnim smetnjama) daje pisani pristanak za smještaj u psihijatrijsku ustanovu, ako zbog težih duševnih smetnji on sam nije sposoban dati pristanak
- U vrijeme prijema u psihijatrijsku ustanovu i kasnije, upoznaje se s pacijentovim pravima te pribavlja pouku o tome kako ih se može ostvariti
- Upoznaje se s razlozima i ciljevima smještaja pacijenta u psihijatrijsku ustanovu te sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima provedbe predloženoga medicinskog postupka
- Upoznaje se s podacima o zdravstvenom stanju pacijenta i ima pravo na uvid u njegovu medicinsku dokumentaciju
- Sudjeluje u planiranju i provođenju pacijentovog liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije
- Podnosi pritužbe izravno čelniku ustanove ili odjela i na njih prima usmene i pisane odgovore
- Predlaže premještaj u drugu psihijatrijsku ustanovu
- Daje pisani pristanak na davanje podataka iz medicinske dokumentacije u službene svrhe na zahtjev

nadležnih tijela, koji su potrebni za ostvarivanje prava osobe s duševnim smetnjama

- Izabire drugog odvjetnika umjesto odvjetnika kojeg je postavio sud u slučaju prisilnog zadržavanja
- Sudjeluje u usmenoj raspravi o prisilnom zadržavanju, da se izjašnjava o svim činjenicama važnim za donošenje odluke o prisilnom smještaju, te postavlja pitanja vještaku psihijatru i drugim osobama koje će se saslušati na raspravi
- Prima sudsko rješenje o prisilno zadržanoj, odnosno prisilno smještenoj osobi
- Od psihijatrijske ustanove prima obavijesti o primjeni mjera prisile
- Obraća se Povjerenstvu o primijenjenim mjerama prisile sa zahtjevom da ispita njihovu primjenu
- Pismeno traži od psihijatrijske ustanove da o primjeni mjera prisile obavijestiti nadležni sud
- Umjesto pacijenta, nakon što se ispune zakonske pretpostavke, daje ili uskraćuje pristanak na određene medicinske postupke propisane Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

4. Gdje prestaju ovlasti osobe od povjerenja?

Osoba od povjerenja ne može dati pristanak na posebni medicinski postupak⁶ i biomedicinsko istraživa-

nje⁷. Taj pristanak, u pisanom obliku, može dati isključivo osoba s duševnim smetnjama.⁸

- 1 Čl. 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14)
- 2 Čl. 70. st. 2. i 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14)
- 3 Čl. 71. st. 1. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14)
- 4 Čl. 71. st. 1. i 2. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14)
- 5 Usp. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14):
- 6 Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14) čl. 16. Primjena psihokirurgije prema osobi s duševnim smetnjama nije dopuštena. Čl. 17. Primjena kastracije prema osobi s duševnim smetnjama radi sterilizacije nije dopuštena. Čl. 18. Elektrokonvulzivno liječenje može se primijeniti prema osobi s duševnim smetnjama ako: 1. je osoba s duševnim smetnjama dala pisani pristanak; 2. su prethodno iscrpljeni svi ostali postupci liječenja; 3. se opravdano očekuje da će primjena elektrokonvulzivnog liječenja biti od stvarne i izravne koristi za zdravlje te osobe i bez štetnih popratnih posljedica, o čemu mišljenje daje odjelni liječnik; 4. je etičko povjerenstvo psihijatrijske ustanove, odnosno etičko povjerenstvo zdravstvene ustanove u čijem se sastavu nalazi psihijatrijska jedinica (u daljnjem tekstu: etičko povjerenstvo), dalo pozitivno mišljenje o etičkoj prihvatljivosti primjene elektrokonvulzivnog liječenja.
- 7 Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14) čl. 19: (1) Biomedicinsko istraživanje može se primijeniti prema osobi s duševnim smetnjama ako: 1. je Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) odobrilo projekt biomedicinskog istraživanja nakon preispitivanja znanstvenog značaja, važnosti cilja i etičnosti istraživanja; 2. je etičko povjerenstvo dalo pozitivno mišljenje o etičkoj prihvatljivosti uključivanja osobe s duševnim smetnjama u istraživanje; 3. je osoba s duševnim smetnjama na precizan i razumljiv način, usmeno i pisano upoznata o važnosti istraživanja, te njegovoj svrsi, prirodi, posljedicama, koristima i rizicima; 4. je osoba s duševnim smetnjama dala pisani pristanak koji može opozvati u svakom trenutku i ako je sposobnost za davanje pristanka na biomedicinska istraživanja utvrdio još jedan psihijatar izvan zaposlenika psihijatrijske ustanove koja ih provodi, a kojeg je odredilo Povjerenstvo; 5. se opravdano očekuje da će rezultati istraživanja biti korisni za zdravlje te osobe i bez štetnih popratnih posljedica, o čemu mišljenje daje odjelni liječnik. (2) Odluku o uključivanju osobe s duševnim smetnjama u biomedicinsko istraživanje donosi čelnik psihijatrijske ustanove nakon što pribavi sva pismena iz stavka 1. točka 1. do 5. ovoga članka. (3) Psihijatrijska ustanova obvezna je izvijestiti Povjerenstvo o provedbi biomedicinskog istraživanja.
- 8 Čl. 19. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ("Narodne novine" br. 76/14)